

MAREK MIENKOWSKI

POMIĘDZY KRYTYCZNĄ AFIRMACJĄ A KRYTYCZNĄ DESTRUKCJĄ

Cezary Wodziński: *Wiedza a zbawienie*. Studium myśli L. Szestowa, Warszawa 1991, 253 s.

Losy kultury europejskiej, „europejskiego sposobu bycia człowiekiem” rozstrzygają się w królestwie filozofii i jeśli wierzymy w jakiegokolwiek zbawienie, to musi się ono odbyć dzięki filozofii. Filozofia teraz, jak nigdy dotąd, ma szansę domyślić do zdekomponowanej rzeczywistości ciąg dalszy. Dodać lepsze jutro: przepelnione wolnością choć nie zrozumieniem, twórcze w przejawach choć do granic ostateczności absurdalne. GDZIE SZUKAĆ TAKIEJ FILOZOFII?

Prawdziwy jej (filozofii) przedsmak znajdujemy w pracy *Wiedza a zbawienie* autorstwa C. Wodzińskiego będącej obszerną monografią twórczości L. Szestowa. Szestow, jeśli uwzględnić ilość cytowań, jest autorem dość mało znanym w kręgu filozofii polskiej. Wynika to zapewne z małej ilości tłumaczeń jak i „niewygody” samego Szestowa który zajadłe odcinał się od wszelkich tradycji i przez całe życie twórcze „monotonnie” ganił racjonalizm.

W studium Wodzińskiego wchodzi: Wprowadzenie: hermeneutyczne dylematy, trzy części (I — w stronę doświadczenia źródłowego. Szestow-Dostojewski; II — Spór o granice „racjonalności”. Szestow — Husserl; III — Refleksja biblijna i projekt filozofii zbawienia. Szestow — Kierkegaard) i Zakończenie: Granice filozofii? Praca jest opatrzona bogatymi przypisami i ułatwiającym wrywkowe poszukiwania indeksem nazwisk. Wodziński wskazuje nam swoisty trójdialog (Dostojewski, Husserl, Kierkegaard), który jest konsekwencją tego, że Szestow swoją filozofię najczęściej tworzy wobec adwersarza. Znaczną wadą Szestowa, co zapewne wynika z natury ludzkiej, jest to, że partner w dialogu jest zawsze ustawiony w taki sposób, aby strzała krytyki była trafna, a skutki widoczne. Autor monografii w swych badaniach, będąc wiernym tradycji hermeneutycznej, przyjął kategorie, dzięki którym opanował dość chaotyczną strukturę wykładu Szestowa. Są to kolejno według zastosowań: *doświadczone źródłowe, krytyka radykalna, projekt soteriologiczny, refleksja biblijna*. Bogactwo treściowe powyższych kategorii wraz z rzetelnością i wyobraźnią Wodzińskiego przybliżają w szerokim kontekście teoretycznym sposób myślenia L. Szestowa.

Pierwsza część pracy poświęcona jest Szestowowskiej analizie doświadczenia tragedii, u którego podstaw legło przekonanie, że istota światopoglądu redukowalna jest do

psychicznej genezy. Szestow w oparciu o twórczość Dostojewskiego i Nietzschego wydobyla absolutnie pierwotne doświadczenie, wolne od wszelkiego zakorzenienia (*biespoczwiennost'*), a z racji swej niewywodliwości — źródłowe. Bohaterowie autora *Notatek z podziemia* dostarczają Szestowowi „materiału” eksplanacyjnego do poparcia swoich programowych tez. Subiektywizm i indywidualizm widoczny w filozofii tragedii znajdują swoją kontynuację w programie filozofii adogmatycznej — skrajnego antyracjonalizmu.

Drugi rozdział pracy, to zestawienie i przedstawienie dwóch różnych, choć bliskich sobie, dzięki wspólnym fundamentalnym intencjom, form radykalnej krytyki europejskiego sposobu bycia. Z jednej strony mamy antyracjonalizm Szestowa, z drugiej — transcendenalną fenomenologię Husserla. Obaj nawołują do dekadencji, odejścia od barbarzyńskiej cywilizacji, lecz o ile w przypadku Husserla jest to przyzwoity wymiar dekadencji, to u Szestowa mamy do czynienia ze skrajnym rozkładem dorobku kultury racjonalnej. „Radykalny krytycyzm »myślenia wobec kryzysu« przyjmuje we wszystkich wersjach specyficzną postać badania archeologicznego, poszukującego pierwotnego, źródłowego *arche*, prefundamentu, na którym wspiera się i wznosi cały gmach kultury europejskiej” (s. 90). Celem Husserla jest odbudowa racjonalnego sensu rzeczywistości i oczyszczenie rozumu z wszelkich subiektywności i wątpliwości. Natomiast celem Szestowa: zniszczenie całej naukowej racjonalności i ostateczne odejście od rozumu. Kryzys dla pierwszego jest ostrzeżeniem i szansą na afirmację rozumu, dla drugiego — momentem do przeprowadzenia dekonstrukcji rozumu.

Rozwiązanie Husserla mające formę totalnego racjonalizmu jest próbą przywrócenia *ratio* jego podstawowego, źródłowego sensu, który już odkryli starożytni Grecy, lecz utraconego w trakcie rozwoju historycznego. Szestow, w przeciwieństwie, proponuje radykalne zerwanie ciągłości kultury. Dla autora *Aten i Jerozolimy* autonomia rozumu to tyrania rozumu, kultura totalizacji i nietolerancji. Istotnym fragmentem tej części jest krytyczna analiza pojęcia rozumu, nie-rozumu (antyrozumu), racjonalizmu i irracjonalizmu i pokazanie na ich przykładzie hermeneutycznej nieefektywności w odniesieniu do fenomenu kultury.

W rozdziale trzecim Wodziński przedstawia strukturę religijnej myśli Szestowa, który pisze: „[...] dopiero wtedy, kiedy człowiek czuje absolutną niemożliwość współzycia z rozumem, po raz pierwszy rodzi się w nim wiara”. Myśl Szestowa wskazuje z jednej strony na nowe znaczeniowe perspektywy dla tragicznego istnienia, z drugiej strony — przedstawia alternatywny obraz kultury europejskiej — wiarę. Religijna struktura myśli Szestowa składa się z dwóch momentów: — dekonstruktywnego (krytyka tradycyjnych form religijnego myślenia i hellenizacji chrześcijaństwa): — konstruktywnego (wydobycie biblijnej refleksji opierającej się w całości na antyracjonalnym pojmowaniu biblijnej wiary (*sola fide* wg Lutra) i towarzyszący temu apofetyczny, soteriologiczny projekt). Pierwotnym zadaniem filozofii jest zbawienie człowieka, lecz nie drogą *Aten* (przez wiedzę), a drogą *Jerozolimy* (przez wiarę).

W przypadku Szestowa mamy do czynienia z dogłębną (źródłową) analizą upadku rozumu. Piętnowana „alienacja rozumu” nie jest już złowrogą ideą lecz faktem, na który godzą się współcześni filozofowie. Szestow, zachowując mimo gorących słów i poetyckich metafor, chłodną kalkulację badacza dokonuje krytycznej destrukcji kulturowego

dorobku rozumu. Nie czyni tego w poszukiwaniu prawdy jak G. Deleuze i inni poStmoderniści, lecz po to, aby uwolnić człowieka od dyktatu rozumu. Gra idzie o wielką stawkę — *wolność*.

Praca C. Wodzińskiego jest udanym studium twórczości L. Szestowa i może być wstępem do dalszych badań nad samym Szestowem, jak również racjonalnością w dobie kryzysu.